

De portretten van Alice Neel

Alice Neel in haar appartement in Spanish Harlem omstreeks 1940

Ze bleef trouw aan de figuratieve schilderkunst en was wars van artistieke trends. Nu vormen haar portretten, waarin ze mensen 'binnenstebuiten keert', een bron van inspiratie. Kunstjournalist Riki Simons dook in het bewogen leven van de Amerikaanse Alice Neel.

In februari 1974 opent het Whitney Museum of American Art in New York 'de eerste grote overzichtstentoonstelling ooit' van een vrouwelijke schilder. Alice Neel is dan al 74 jaar oud. Ze geniet uitbundig van haar late succes en blijkt een humoristisch-charmant entertainer, vol gekke verhalen over de boyfriends uit haar leven die allemaal op haar doeken te zien zijn. Het museum roemt Neel als de kunstenaar die in haar eentje vijf decennia lang de portretschilderkunst in leven heeft gehouden, tegen de ene na de andere

artistieke trend in. Zelf trekt ze bij het woord 'portretkunst' een vies gezicht: in zo'n hokje wil ze niet zitten.

Alice Neel (1900-1984) is inderdaad veel meer dan een portretschilder geweest. Haar schilderijen vormen levendige autobiografieën in portretten en haar eigen leven is al net zo bijzonder als haar doeken. In 1925, na haar opleiding aan de Philadelphia School of Design for Women, trouwt de jonge Amerikaanse met haar Cubaan-se medestudent Carlos Enríquez, een begaafd charmeur uit een welgestelde suikerplantage-familie. Ze

Isabetta, 1934-1935, olieverf op doek, 109,2 x 66 cm, privécollectie

Hartley on the Rocking Horse, 1943, olieverf op doek, 76,4 x 86,4 cm

vertrekt naar Havana, waar ze haar eerste werk exposeert, samen met dat van Carlos en zijn linkse vrienden. Haar eerste kind, een dochtertje, overlijdt binnen een jaar aan difterie in New York, waar Neel inmiddels met Carlos woont.

Haar tweede dochter, Isabetta, geboren in 1928 in New York, wordt twee jaar later door Carlos naar zijn moeder in Havana gebracht, waarna hij zelf naar Parijs vertrekt. Het breekt Alice's hart. Ze doet twee zelfmoordpogingen in het huis van haar ouders en wordt opgenomen in een psychiatrische kliniek in Philadelphia.

Maar zodra ze weer gaat tekenen, verbetert haar toestand snel. In 1931 ontmoet ze de stoere zeeman Kenneth Doolittle. In Greenwich Village worden ze, arm en links-activistisch, deel van de bohémienwereld. Neel vindt artistieke geestverwanten in het sociaalrealisme, zonder daar echt bij te horen.

Vernietiging van haar werk

De herinneringen aan Carlos, en diens portret in de woonkamer, domineren nog steeds zodanig Alice' leven dat Doolittle vaak zegt: "We zijn heel gelukkig met z'n drieën." Totdat blijkt dat Alice een (andere) verhouding heeft, en Doolittle uit woede het grootste deel van haar werk vernietigt: zo'n honderd doeken en tweehonderd tekeningen.

Hoe traumatisch het verlies van haar werk – en hiermee indirect haar eigen geschiedenis – ook is, het markeert het begin van een stijl die karakteristiek wordt voor het werk van Alice Neel: frontale portretten van modellen die rechtstreeks het doek uit kijken. Ze maakt spec-

Jackie Curtis and Ritta Redd, 1970, olieverf op doek, The Cleveland Museum of Art. (Jackie, rechts op het schilderij, was een van Warhols' 'Superstars', en werd ook bekend door Lou Reeds' *Walk on the Wild Side*)

taculaire schilderijen waarop 'gewone mensen' te zien zijn in gewone, dagelijkse kleding. Bijna allemaal frontaal geschilderd, neergezet in een krachtige, directe, expressieve stijl, spontaan en verfindig tegelijk en op een moment dat ze, zonder opsmuk of bescherming, iets wezenlijks van zichzelf prijsgeven. Ondanks het beperkte onderwerp en de compositionele beperkingen, toont Alice Neel zich een meester in het ontdekken van de verschillende karakters van de mensen die ze schildert, en in de manieren om die diversiteit in verf te vangen.

Eind jaren dertig komt er een nieuwe man in haar leven. Het is de tien jaar jongere nachtclubzanger José Negrón, van wie ze in 1939 een zontje krijgt, Richard. Drie maanden daarna verdwijnt ook José uit haar leven. Alice blijft doorwerken: "Als je stopt met schilderen omdat je een kind krijgt, stop je voorgoed."

Van 1940 tot 1959 heeft ze een lange maar destructieve relatie met de communistische filmer en fotograaf Sam Brody, van wie ze in 1941 een zontje krijgt, Hartley. Diens halfbroer Richard >

Mother and Child (Nancy and Olivia), 1967, olieverf op doek, 99,7 x 91,4 cm. Collectie Diane en David Goldsmith. (Nancy, Alice Neels' schoondochter, zegt zelf over dit schilderij dat iedereen er een 'angstige moeder' in ziet, maar dat ze haar baby op verzoek van Alice zo stevig vasthield omdat het kindje niet wilde stilzitten)

> wordt door Brody regelmatig mishandeld, iets wat Alice vertelt aan wie het maar horen wil. Ondertussen (en desondanks) blijft schilderen voor haar op de eerste plaats staan, met Brody als een onvoorwaardelijk fan van haar werk. In al die jaren bemachtigt Alice welgeteld vijf kleine solotentoonstellingen, op bescheiden locaties. Ze verkoopt niet veel. In de jaren veertig en vijftig – de tijd van de opkomst van grote Amerikaanse vernieuwingen als abstract expressionisme en de eerste pop art en minimal art – daalt de belangstelling voor haar werk verder. Dat ze vrouw is, werkt in haar nadeel, en ook het feit dat ze figuratief werk maakt.

Pas vanaf 1960 begint Neel actief voor zichzelf op te komen. Ze wordt hierbij aangemoedigd door de vrouwenbeweging, die een plaats voor vrouwen in musea eist; en door haar therapeut, de arts Anthony Sterrett, die vindt dat ze actief de erkenning moet zoeken. Grootheden uit de eigentijdse kunstwereld in New York, zoals Andy Warhol, conservator Henry Geldzahler van het Metropolitan Museum en criticus John Gruen, begint ze naar haar appartementje te halen om voor haar te poseren. Of ze nu van haar werk houden of niet.

Vanaf 1964, als ze van de welgestelde psychiater Muriel Gardiner, een bewonderaar van haar werk, een jaarstipendium krijgt van zesduizend dollar, is ze voor het eerst in haar leven niet langer arm. Zoon Richard is dan net afgestudeerd als jurist, Hartley studeert geneeskunde.

Alice Neel in Den Haag

Van 5 november 2016 t/m 12 februari 2017 is in het Gemeentemuseum Den Haag de tentoonstelling *Alice Neel - Portret van het moderne leven* te zien. Met zo'n 70 doeken is dit niet alleen een prachtige dwarsdoorsnede van het in Europa nog steeds vrij onbekende oeuvre van deze in 1900 in Pennsylvania geboren schilder; het belicht ook haar ongewone leven als vrije geest en klas-bewust humanist met een intense belangstelling voor 'echte mensen'.

Voor lezersarrangement Den Haag, zie pagina 51.

In de jaren zestig krijgt Alice Neels' werk langzaam steeds meer aandacht, met als hoogtepunt de grote Whitney-expositie in 1974 in New York. De overzichtstentoonstelling bestaat uit doeken die ze allemaal heeft geschilderd in haar kleine woonkamer in appartementjes in achtereenvolgens Greenwich Village, Spanish Harlem en de Upper West Side.

Moeilijk verkoopbaar

In de tien jaar die volgen, heeft Alice Neel elk jaar minstens zeven solo's. Maar haar scherpe, onconventionele blik en de niets verbloemende manier waarop ze fysieke en psychologische karakteristieken van mensen uitvergroot, maken haar werk tot aan haar dood relatief moeilijk verkoopbaar. "Ze schildert geen 'gelijkenis', geen buitenkant, ze keert mensen binnenstebuiten", zegt een van haar vrienden. 'Inleven' in haar modellen, met wie ze tijdens de uren lange zittingen permanent in gesprek is, beschouwt de kunstenaar als haar belangrijkste verdienste. "Ik voel me vreselijk als ze weer weggaat. Als een leeg, uitgewoond huis. Schilderen is het enige wat ik wil doen", zegt ze vaak. "Het is mijn manier om mijn vervreemding te doorbreken, *my ticket to reality*."

Pas na haar dood in 1984 wordt Alice Neel een bron van inspiratie voor een nieuwe generatie jonge schilders. Haar doeken zijn niet langer moeilijk verkoopbaar – momenteel brengen ze tussen de paar ton tot twee miljoen dollar op. <